

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

פרק אלו דברים

פסחים ס"ו עמוד א'

במשנה, א"ל רבי אליעזר, עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת וכו'.

א. ומדברי ר"א שרק מכשירי השחיטה דוחין שבת מדייק בשו"ת **אגרות משה** (או"ח ח"א סי' קי"ח) דצליית הפסח לר' אליעזר אינה דוחה את השבת, ואף כשחל פסח בשבת, צלייתו לכו"ע מבעוד יום.

ובטעם הדבר כתב ב' מהלכים: או שליכא מצות אכילת פסח בדווקא, יותר מאכילת כל הקדשים, שאם יכול לאכלם מקיים מצוה, ואם לא אוכל אינו עובר עליו, ודלא כאכילת מצה שהוא חיוב ואפייתו תדחה את השבת לפי ר' אליעזר כמפורש בשבת (קל"א.) ובסוגיין עיי"ש.

ועוד מהלך כתב האג"מ (שם סי' קי"ט), דאף אי נימא שיש לר"א מצוה מיוחדת באכילת הפסח יותר משאר קדשים [כטענת השואל שם], אכתי י"ל דלר"א צלייתו אינה דוחה השבת, משום דליכא קרא באכילתו שידחה שבת, ובכל שאר המצות שדוחין איכא קראי, וללמוד מהמצות האחרים שדוחין את השבת אי אפשר, שממצה אין ללמוד דיש לומר דס"ל כר' שמעון לקמן (צ"א:): דנשים פטורות מאכילת פסח ובמצה חייבות וא"כ מה למצה שכן נוהגת בנשים, ומעומר ושתי הלחם אין ללמוד שכן צורך גבוה, ומלולב שכן טעון ד' מינים, ומסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים, ומשופר של ר"ה שכן מכנסת זכרונות של ישראל לאביהן שבשמים, ומשופר של יוה"כ שכן חשיבא דנפטרו עבדים ושדות חוזרות.

וכתב שם, דזה מדוקדק שפיר **ברש"י** במשנה לעיל (נ"ח. ד"ה צליית הפסח) שכתב בטעמא דצליית פסח אינה דוחה שבת **מפני שצורך הדיוט הוא** ויכול לצלות מבעוד יום, ולכאורה איזה טעם הוא זה שצורך הדיוט הוא, הא כל מצוה שזמנה קבוע דוחה שבת אף שהוא צורך הדיוט כמו מילה, ואי מחמת שיכול לצלותו מבעוד יום, אז אינה דוחה שבת אף אם היא צורך גבוה כמו הקטרת אימורין שאין דוחין שבת ויו"ט, וא"כ למה הוצרך לזה שצורך הדיוט הוא, אך להנ"ל ניחא, דהוצרך לטעם זה לר"א שאם היה צורך גבוה היינו למדין לדידיה מעומר ושתי הלחם שמכשיריו דוחין שבת, וא"כ ה"נ ידחה צלייתו שבת, ולכן דייק רש"י וכתב שצורך הדיוט הוא, דלכן אף לר"א אין דוחה דאיכא למיפרך מה לעומר ושתי הלחם שכן צורך גבוה, עכת"ד, עיי"ש בארוכה.

ב. אמנם עי' במה שדייק ה**נצי"ב** בירושלמי (מרחמי שדה שבת פ"א ריש ה"א), דבזמן תוספת שבת מותר לצלות הפסח, עיי"ש, אמנם להאג"מ צ"ב דאי אין מצוה מיוחדת לאכילת פסח, או דליכא גזירת הכתוב להיתר על זה, מדוע בזמן תוספת שבת יהיה שרי. וצ"ל דהאג"מ לא ילמד פשט בירושלמי כדיוק הנצי"ב, אך לכאורה כבר יהיה חידושו במחלוקת.

וביותר, מאי דפשיטא ליה להאגרות משה לחד גיסא, פשיטא ליה לאידך גיסא **להגרי"מ בידרמן** ה"ד, בהגהותיו על **השפת אמת** (שבת כ. ד"ה משלשין את הפסח) שפשוט ליה **דלרבי אליעזר צליית קרבן פסח דוחה את השבת**, ואיהו מדייק שם במשנה (י"ט:), דברישיא הביאו דברי ר"א החולק גבי קרימת פנים בפת, וקשה לו למה לא הביא המשנה שיטת רבי אליעזר אף בסיפא דמשלשלין הפסח קודם חשיכה, ואף בהא מסתמא פליג ר"א דמכשירי מצוה דוחין השבת, וא"כ יהיה מותר לו להכניס לתנור אף בליל שבת, וכתב שם דאין הכי נמי, אך התנא הביא רק לגבי קרימת פנים דקיי"ל בהא כר"א, אך לגבי קרבן הפסח דלא קיי"ל כוותיה במכשירי מצוה, לא הביא התנא וסמך על הידוע בשיטת ר' אליעזר שכל מכשירי מצוה דוחין השבת, וצליית הקרבן פסח נמי, עיי"ש.

ג. ובאמת דבס"ד מצאתי לו חבר להאגרות משה אמנם מטעם אחר, והוא רבינו **האור שמח** (פ"א מק"פ סוף ה"ח), דמאותו מקום שדייק הגרי"מ בידרמן ה"ד, דייק הוא להיפך, וז"ל: "ופשוט דצליית הפסח אינו דוחה שבת לר' אליעזר, דמשו"ה אמר בע"פ שחל בע"ש מקדימין משום צליית הפסח, ואף דשם איכא משום חגיגה דזמנה אחר התמיד, כדמוכחי קראי דדברי הימים גבי פסח יאשיהו (דה"ב פל"ה), וצריכין לבשלה מערב שבת, מכל מקום **מוכח ממשנה ספ"ק דשבת** (סו) ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחנות, משלשלים פסח בתנור עם חשיכה, **ולא פליג ע"ז ר"א**, חזינא דצליית פסח אינו דוחה שבת, ועל כרחין דגרע מאכילת מצוה, משום דאינו נאכל אלא למנוי, ומוכרח ההכנה והחיוב עליו מערב הפסח, לכן רמי עליו להכין מע"ש כל המכשירים כדי שיאכלנו בשבת, לכן צלייתו אינו דוחה שבת".

ד. איברא, מה שכתב האגרות משה דלא ילפינן קרבן פסח מעומר ושתי הלחם שהם צורך גבוה, וקרבן פסח צורך הדיוט, וגבי סוכה ושופר כתב חילוקים אחרים בינם לבין קרבן פסח, יש לי לענ"ד כמה דיוקים בזה: הראשון, הוא **מתוס'** (לעל סו: ד"ה ומה שחיטה) "ותימה לר"י מכשירי פסח מנא ליה לרבי אליעזר דדחו שבת, דהא גבי מילה מצריך תרי קראי, וכי **תימא דגמר מסוכה ולולב ומצה ושופר ועומר ושתי הלחם** דמוכח התם דדחו מכשיריהם שבת, **הא איכא למיפרך דמה להנך שכן בשעת דחיתו מידי יכול לקיים מצותן** אבל פסח אינו נאכל אלא בלילה", ולכאורה לפי דבריו, לא היה להתוס' כלל להקשות מעומר ושתי הלחם, שהם צורך גבוה וקרבן פסח הוא צורך הדיוט, ורק התורה גזרה להדיא במועדו [והמגיני שלמה שם רוצה ליישב קו' התוס' על רש"י, ובתוך דבריו מחלק דסוכה ולולב ומצה ושופר, צורך הדיוט הוא ואינו לימוד לפסח, ועומר ושתי הלחם אף שהם צורך גבוה אך באים להתיר עיי"ש], ולכאורה משמע מתוס' דאין חילוק בין עומר שתי הלחם וקרבן פסח.

ועוד קשיא לי לכאורה על פשטותו של האג"מ שצליית הפסח אינו צורך גבוה [ואף שאכן מדייק כן ברש"י], דמבואר להדיא **בתוס'** ביצה (כ"ז. ד"ה על החלה) דצליית פסחים הוא צורך גבוה, ואדרבא מכך מקשה על כל יו"ט היאך דוחה צלייתו את היו"ט, והלא היתר אוכל נפש נאמר רק להדיוט ולא לגבוה, עיי"ש במה שתירצו, אך עכ"פ פשיטא להו להתוס' שהוא צורך גבוה, וצ"ע.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ועוד ראייה יש לענ"ד להביא שקרבן פסח הוא צורך גבוה בצלייתו, מגמרא זבחים (ל"ו): "אמר רב חסדא, מרגלא בפומיה דרב דימי בר חנינא **בשר פסח שלא הוצלה**, ולחמי תודה שלא הורמו, **חייבין עליהן משום טומאה**. אמר רבא תדע, דתניא אשר לה' לרבות אימורי קדשים קלים לטומאה, אלמא אף על גב דלאו בני אכילה נינהו חייבין עליהן משום טומאה, הכא נמי אף על גב דלאו בני אכילה נינהו חייבין עליהן משום טומאה" וכו' עיי"ש דאף לאחר דחיית הגמ' אכתי בשר פסחים אינו צורך הדיוט, ועיי"ש בקהילות יעקב (ס"ב כ"ח) ובאבי עזרי (פ"ח מפסח"ק ס"ט)

דפשיט להו בסוגיא, דהפסח עדיין אינו בגדר צורך הדיוט, דא"כ מה חידושו של רב דימי, והלא משנה ערוכה במנחות (כ"ה): דבשר שאכלו בטומאה לאחר זריקת הדם חייבין עליו משום טומאה, אלא שבשר הפסח אף שהוא עדיין לאו בר אכילה, דחסר לו עוד עבודת הצליה שהוא בגוף הקרבן, אפי' הכי חייבין עליו משום טומאה, והוא ממש כתרומת לחמי תודה, שבוודאי הרמתן הן צורך גבוה שרק ע"י עבודה זו נהיה מותר להחם באכילה, ועוד שהגמ' משווה זאת לאימורים, ולכאורה מוכרח מגמ' זו שצליית הפסח הוא צורך גבוה, ולא צורך הדיוט, וצ"ע על האג"מ.

ה] וא"כ, אי איסור צליית הקרבן פסח לר"א, הוא כמ"ש האג"מ כיון דלאו צורך גבוה הוא, ולכך לא ילפינן מעומר ושתי הלחם שמכשיריו דוחין השבת, אז ע"פ דברי התוס' בכיצה הנ"ל שפיר י"ל כהגרי"מ בידרמן הי"ד דכיון שהוא צורך גבוה צלייתו תדחה שבת. אלא אי נימא כהאו"ש, דיש כאן סברא נכונה לומר שצלייתו לא תדחה שבת, כיון דבמילא מוכרח ההכנה והחיוב מערב פסח דאינו נאכל אלא למנוויו, ועל סברא זו יחלוק הגרי"מ בידרמן, ודו"ק.

שו"ר שהג"ר **חיים ברלין** זצ"ל (שו"ת נשמת חיים ס"ו ס"מ"ח) פשוט ליה בתוך תשובתו שם גבי הכשר הכבד של הקרבן פסח, דמה שא"י במשנה (שם) דצליית הפסח היה בערב שבת דאינה דוחה השבת, הוא דווקא לר"ע, ואיהו סובר שהיו תולין הבני מעים מבחוץ עיי"ש, אך לא להחולקים עליו, ונראה מדבריו דהבין דלר"א דסובר שמכשירין דוחין השבת, אף צלייתו דוחה השבת, ולכך אף לר"א היו מקדימין בשעה בערב פסח שחל בערב שבת, כדי שיהיה זמן למלוח הכבד, עיי"ש.

שו"ר **שהגרי"פ פערלא** זצ"ל (ביאורי סה"מ לוס"ג עשה מ"ד ד"ה אבל נראה) מוכיח מרס"ג שם, ומכמה ראשונים, דמצות אכילת הפסח מעכבת את הקרבן, ובין הראיות מביא אף את התוס' שהזכרנו לעיל (ריש אות ד'), ופשוט ליה שלאילו הראשונים צלייתו תדחה השבת אליבא דר"א. ומביא שם עוד הרבה ראיות לזה, ותיתי לי שזכיתי לכוון לכה"פ לאחד מראיותיו של אותו גאון אדיר. ואוסף לו עוד ראייה אחת שלא ציין לשם, מדברי **המהרש"א** (להלן ס"ט: ד"ה יחיד נמי אמר' ליה בחול זיל מהול), דתמה על התוס', דהלא מיירי שם אליבא דר"א, ולר"א אף בשבת יכול למול כדי לאכול מהקרבן פסח, דהוא ממכשירי המצוה, ע"כ. והלא שחיטת הקרבן מהני גם למולים וערלים, ויוצא בה הואיל ויכול לתקן עצמו, אלא שלאכול אינו יכול, ועכ"ז פשוט ליה להמהרש"א שתיקונו לאכילה, שפיר הוי מכשירי הקרבן פסח, ודוחה השבת לר"א, וא"כ מצד זה אין סברא לחלק בין זה לבין צלייתו, אא"כ נאמר כסברת האו"ש הנ"ל, שפשוט ליה להגרי"מ בידרמן להיפך, וע"כ עדיין ספק הוא בידינו אי לר"א צליית ק"פ דוחה שבת.

בגמ', נתעלמה הלכה מבני בתירא וכו' מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם וכו', התחיל מקנטרן בדברים וכו'.

ו] רבינו **הריב"ש** (שו"ת סימן תמ"ז), כותב לחכם אחד, שמתוך דברי התשובה לעיל (תמ"ו) משמע שאיזה תלמיד חכם בעירו ביישו וציערו על שהחמיר בדין אשה שניסת בלא חליצה והיה לה ספק ולד, וכתב לו הריב"ש תשובה ארוכה לחזקו, ונעתיק רק כמה ענינים הנלמדים מסוגיין: "ראיתי דברריך האחרונים [ובו], כדאי לתת מקום לשלום, אף בראותך מעשים אשר לא יעשו אשר ראוי לגעור בעושים ולהוכיחם, [ובו] וחי נפשי, **אני ראיתי בברצלונה**, את מורנו הרב **רבינו נסים** זצ"ל, כשהיה רוצה להוכיח על אי זה דבר, מעצמו, **קצת מעשירי הקהל**, היו מתריסין **כנגדו ומבטלין אותו**, ואף שהיה לו [עמו] שם כמה גדולי הקהל קרוביו, בעלי בריתו, אוהביו, ותלמידיו, **וגם בגוים גדול שמו וכל שכן בישראל**, [ובו], חי נפשי, אני מאמין בכל מה שאמרת, כאלו ראו עיני, אלא שאני אומר שעם כל זה, אין עליך להקפיד עליו, כי אם לא עשה לך כמו שעשו בני בתירה להלל מיראתו, פן תעשה לו כאשר עשה הלל לבני בתירה שהתחיל מקנטרן בדברים. אין להפליא, אם אינו ענותן כבני בתירה. ומוזכר בירושלמי דכתובות (פ"ב ה"ג) שרבינו הקדוש היה אומר, **שכל דבר ענוה ושפלות היה עושה, זולתי מה שעשו בני בתירה להלל**, שכבודו לאחר לא יתן. ומעתה, ישא כל אדם קל וחמר בעצמו, ולא תחוש. ואם הוא יהיה קפדן כשמאי, היה לו ענותן כהלל. וסופך, תעלה מעלה מעלה, שנאמר כל גיא ינשא".

ז] ובטעם הדבר איך נשכח מבני בתירא הלכה פשוטה שכזו, רבו הביאורים, וראיתי דבר חידוש ופלפול מתוק בשו"ת **באר דוד** להרה"ג ר' **דוד שלמה פרענקיל מדעברעצין** הי"ד (סימן י"ד) שבזה אף מבאר מה דקאמר הלל עצלות שבכם שלא שמשתם את שמעיה ואבטליון, והלא מקום מושבם היה בבבל, ובני בתירא היו בא"י ואסור לצאת מא"י לחו"ל ולכך לא באו.

ומקדים להביא את הקו' הידועה משו"ת **חתם סופר** (או"ח ס"י קכ"ד) שנשאל מתלמידו הג"ר **דוד דייטש** זצ"ל, דלרבי אליעזר היאך שחיטת הפסח דוחה השבת, הלא התוס' לעיל (ג: ד"ה אתה יושב בנציבין) כתבו לחד תירוץ שר"י בן בתירא לא עלה להקריב הפסח כיון שלא היה לו קרקע בא"י, ולא ידך תירוץ כתבו שנציבין הוא בחו"ל ולכך לא עלה, ולכאורה בשבת (קל"א). וכן להלן בסוג' קאמר ר"א דציצית ומזוזה אינן דוחין השבת **הואיל ובידו להפקירן** וא"כ ה"נ יפקיר כ"א קרקעו, ויפטר מקרבן פסח ושוב לא דוחה השבת. [עיי"ש מה שתי' לו החת"ס, ויש לי בס"ד אריכות עצומה בזה, ואי"ה להלן בדף ס"ו או בדף פ. אקווה שאזכור להביא מקצת מהחידושים שחנני השי"ת ברוב חסדיו בקו' מתוקה זו].

וכתב הבאר דוד, דהאמת היתה שרבי יהודה בן בתירא לא עלה כיון שנציבין היה חו"ל, אך ברבות הזמן **נשכח** להם לבני בתירא שהיו מיו"ח זה הטעם, וסברו שנציבין היא א"י ורק משום שאין לו קרקע בא"י לכך לא עלה, וכיון שהגיעו כעת בי"ג ניסן לשאלם אי יקריבו פסח מחר בשבת, עלה

ביאורים ומילואים - על סדר ההדף היומני

להם קו' ר"ד דייטש, דאולי עדיף שיפקירו הכול קרקעותיהם ויפטרו מחובת קרבן פסח כמו זקנם ר"י בן בתירא, ולא ידחה הפסח שבת, **ושכחו** שעיקר הטעם שלא הקריב קרבן פסח היה מחמת שנציבין הוא חו"ל. וכשמעו מהלל שזה גזירת הכתוב של במועדו, קיבלו.

אמנם הלל לא ידע ספיקתם, והוא ידע שר"י בן בתירא היה פטור מקרבן פסח אליבא דהאמת דנציבין הוא מחו"ל, וע"כ חרה עליהם שלא הגיעו לבכל לשמש את רבותיו שמע' ואבטליון, והוא לא ידע שהסיבה שלא הגיעו היה מחמת אונסם, דחשבו שנציבין היא א"י, ואסור לצאת מא"י לחו"ל, ולכך כיון שגרם להם חלישות הדעת, נתעלמה ממנו הלכה של הבאת הסכין, ודפח"ה.

ואמנם מה שכתב שהם היו נכדי ר"י בן בתירא, והתנא הידוע ר"י בן בתירא היה בר פלוגתא של ר"ע שהיה מאוחר לכה"פ במאה שנה להלל הזקן, יש לבאר דהיו שני רבי יהודה בן בתירא כדכתב בסדר הדורות, והראשון מנציבין היה מוקדם. אך מש"כ ששמעיה ואבטליון דרו בחו"ל, לא ידעתי מנא ליה זאת, והלא ממשנה עדויות (פ"ה מ"ו, המובא בברכות י"ט. ובשבת ט"ו.) חזינן דדרו בירושלים, וכן ממעשה דאמרו לכה"ג שנתחצף כנגדם ייתו בני עממיא וכו' (יומא ע"א.) חזינן דהיו בירושלים [נשם ברש"י לאיפטורי מיניה, לילך לצד ביתם, משמע שבתם בירושלים היה], וכן מגמ' להלן (ע:) שר"י בן דורתאי התלונן ששמעיה ואבטליון לא לימדו את העולים לרגל שהגיגה דוחה את השבת, ואי דרו בחו"ל מאן יימר שהיו שם, ואולי ברגלים שהיו אמרו, רק לא היו כל הרגלים. ומכך ששמעיה היה נשיא ואבטליון ראש הסנהדרין (חגיגה ט"ז. ועי' שם במאירי, ובפי' רע"ב אבות פ"א מ"א), והלא ב' תפקידים אלו אינם אלא בא"י, ובאותו זמן היה רק בירושלים. ואולי מה שהטעהו לומר שדרו בחו"ל, כי הלל היה תלמידם ועלה מבבל, אך באמת, שהוא עלה מבבל בגיל מ' שנה, ואז שימש בירושלים מ' שנה את גדולי הדור ובראשם שמע' ואבטליון, ובגיל פ' נהיה נשיא ושימש מ' שנה, כמבואר בתוספתא בברכות, עיי"ש ובסדר הדורות, ובתולדות תנאים ואמוראים דהכול מפורש עם ראיות ברורות. אך הבאתי פירושו, כי אף ללא ההסבר מדוע קינטרם בדברים, החלק הראשון של ביאורו היאך שכחו דבר פשוט, הוא נפלא ביותר, ודפח"ה.

ח. ועי' בספה"ק **ערכי נחל** (שבת הגדול דחוש ד') דמבאר, דהלל היה ענוותן ושפל הגדול שבדורו (שבת ל:), אך כיון דבסוטה (ה) נחלקו אי לתלמיד חכם בעי שמינית שבשמינית שבגאווה, וכיון שנתמנה נשיא חשש להאי פלוגתא, ולכך רצה לקיים זאת לאפוקי מספיקא, וקיים זאת דווקא עמהם שידע שהם ענווים ושפלים ולא יקפידו, ועכ"ז נענש בזה.

וכתב החתם סופר (נדה מ"ט: ד"ה חדא לאתויי), דכה חמור הוא ענין שימוש תלמידי חכמים וקבלת התורה והמסורה מרבותיו, דבריייתא בחגיגה (שם), מונין כל מנהיגי ומעמידי התורה בישראל, ואף אותם שאינם נסמכו, ומיד אחרי שמע' ואבטליון נמנו הלל ושמאי, ונפקד מקומם של בני בתירא, כיון דלא היה להם שימוש חכמים וקבלת העברת המסורה לישראל, לא זכו ששמש ישאר כנשיאי ישראל.

דף ט"ו עמוד ב'

בגמ', והא קא עביד עבודה בקדשים, כהלל וכו', והלא מחמר, מחמר כלאחר יד.

ט. והקשה **המנחת חינוך** (מצוה ל"ב, מוסף השבת) לכאורה מ"ט לא מקשה הגמ' תיכף קושיא זו והלא מחמר, דהא לאו דמחמר חמור יותר מאיסור עבודה בקדשים, דאיכא מ"ד בשבת (קנ"ג:) דאיכא סקילה במזיד ובשווג חטאת, והו"ל להש"ס להקשות תחילה קושיא דמחמר.

וכתב המנ"ח דמכאן קצת ראייה דדין מחמר הוא רק על בהמה **שלו**, אבל בהמה שאינו שלו אינו מחייב משום מחמר [והיינו דלא כהרשב"א בשבת שם, והרן בע"ז (ט"ו.) דסברי דמחמר הוא אף בהמה שאינה שלו, עיי"ש], ולכן בתחילה דהוי ס"ד דמייירי דהיתה הבהמה כבר הקדש, לא היה קשה כלל דיהא חייב משום מחמר דהא הבהמה אינה שלו רק של הקדש, ומשום הכי פריך רק משום דהוי עבודה בקדשים. אבל אחר דמשני כהלל דלא הקדישו הבהמה עדיין, והבהמה שלו, שפיר מקשה והא הוי מחמר.

אמנם כתב שם דאכתי צ"ע דהא אי נימא דקדשים קלים ממון בעלים, א"כ הא אף להס"ד דהגמ' דסבר דמייירי שכבר הקדיש הבהמה, והוי של הקדש, אכתי הוי שלו לענין מחמר, עעו"ש שמביא כמה ראיות שמחמר שייך אף בהמה שאינה שלו, וא"כ הדק"ל למה לא הקדים להק' ממחמר החמור. ולכאורה בפשטות יש ליישב קושייתו, דהיה ידוע לו להמקשן, התירוץ כלאחר יד, ועיקר קושייתו היה דאפי' הכי איכא איסור דרבנן, דמי איכא סברא לומר שהיו מתירים איסור דאורייתא במכשירין שהיו יכולין לעשות מאתמול, דהרי המעשה היה ב"ג בניסן [להבבלי, עי' הג' מרא"כ בסוף המסכת, דמדייק מירושלמי שהשאלה נשאלה כבר בשבת], ובוודאי יכלו להביאו מאתמול (עי' תורי"ד בעמוד א' ד"ה למחר), אלא שכך היה מנהגם, וכך זכר הלל את המנהג להביא הסכין בשבת, רק לא זכר הטעם, וע"כ המקשן ידע דלא מיירי הכא מאיסור דאורייתא, ולכך הקדים מאיסור עבודה בקדשים הוא דאורייתא, ודו"ק.

בגמ', פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה וכו' אבל בחובות שקבוע להן זמן מקדישין.

י. **הגרעק"א** זצ"ל (שו"ת ח"א סי' קנ"ט) נשאל מאחיו הג"ר **שמחה בונים אייגר** זצ"ל וז"ל: "במה דקיי"ל 'אין קונין בשבת', **אם מכר לו חפץ בערב שבת במשיכה או בכסף, ואמר תקנה לך למחר, דבשבת נגמר הקנין.** וכן מכר לו בערב שבת במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך, אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת. שעל ידי זה התקיים הקנין למפרע בערב שבת, דיש לומר דמותר, דאינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי, או

ביאורים ומילואים - על סדר ההדף היומי

דאסור, משום גמר הקנין בשבת". והגרעק"א מסתפק ומכריע דעכ"פ מדרבנן בוודאי אסור עיי"ש. ועי' במגן אברהם (ס' של"ט סק"ח) בשם התרומת הדשן שהקשה לענין הא דאין פדיון הבן בשבת, דאמאי לא יתן המעות לכהן בע"ש שיחול הקנין בשבת, עיי"ש.

יא. והקשה עליו השפת אמת (שיחבין ל"ט: ד"ה בגמ' תניא וכו') מהא דאי' בעירובין (ל"ג.) בלגין של טבול יום שמלאו מן החבית של מעשר טבל ואמר הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך, דבריו קיימין, ואם אמר עירבו לי בזה לא אמר כלום, ומשמע שם דאף לכתחילה מותר לעשות כן, וחלות המעשה יהיה בשבת, ואף דאין מפרישין תרומת מעשר בשבת, מ"מ אם אמר בערב שבת שיחול התרומת מעשר בשבת מותר.

וכתב האור שמח (פכ"ג משבת ה"ב) דלק"מ ולא דמי חלות הפרשת תרומה לעשיית קנין, כיון דהרמב"ם (שם ה"ד) הביא שני טעמים באיסור הפרשת תרומה בשבת "אין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש, ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת", טעם הראשון נזכר בביצה (ל"ג.) "גזירה משום מקח וממכר", שהוא משום שמא יכתוב, וחשש זה ישנו בין על זמן עשיית הקנין, ובין על זמן חלות הקנין, שמא יכתוב הקנין שחלה, ולכן שפיר הסתפק הרע"א שיש לאסור לעשות קנין מערב שבת שיחול בשבת, כי יש לחשוש שמא יכתוב גם כפי האי גוונא, ואמנם כלפי הטעם השני "שהוא כמתקן אותן בשבת", אין לאסור לעשותו מערב שבת שיחול בשבת, כי לא גרע משאר מלאכות דשרי כשהם נגמרים בשבת, ולכך הסתפק רעק"א בקנין, דבתרומה יש צד קולא, עיי"ש.

ותוספת לסברת האור שמח, יש להביא ממה שכתב בשו"ת אחיעזר (ח"ב ס' מ"ט אות ד') ע"פ דברי התוס' בגיטין (ל"א.) דמותר להפריש בשבת תרומה בלב, אמאי הקדש לא יהיג בליבו. ותיירץ דשאני תרומה בשבת דהאיסור משום מתקן, וע"כ לא גזרו במחשבה דגם עיקר מלאכת מכה בפטיש אם היתה נעשית במחשבה לא היתה אסורה. אבל במקדיש שהוא מוציא מרשות הדיוט לרשות הקדש שנאסר משום מקח וממכר גזירה שמא יכתוב, וכדאיתא בביצה (שם), שפיר שייך לגזור כן אפילו במוציא מרשות לרשות במחשבה. ואפילו לדעת הרמב"ם הנ"ל דבתורם יש גם איסור מקדיש, מ"מ אין כאן אלא דמיון למקדיש, ואין כאן הוצאה מרשות לרשות, עכתו"ד. וחזונו באמת דיש בתרומה קולא של מחשבה, דליכא בקנין.

יב. ובספר שביית השבת (מלאכת זורע סוף אות ט') הביא קו' האחרונים על רעק"א מסוגיין, דמשמע דאיכא איסור ברור להקדיש בערב שבת שיחול בשבת, דאי לא, היתה הגמ' יכולה לתרץ שהקדישו זאת מערב שבת, שיחול אחרי שהגיעו לביהמ"ק עם הסכין, ומלא משנינן הכי, משמע דאין נפק"מ, ולכאורה צ"ב ברעק"א.

אמנם נראה, דעל רעק"א עצמו לא קשה מידי, דבתשובה (ח"א ס' קמ"ד) הוא חולק עם עם דודו הג"ר לייב אייגר זצ"ל בביאור דברי הרמ"א שמקדיש לאחר זמן אין צריך אף שאלה, וממקומות רבים בש"ס וראשונים חזונו דשייך הקדש לאחר זמן, אף בדבר שעדיין אינו שלו ויחול ההקדש מיד כשיהיה שלו, ורוצה רעק"א לחדש שם, דדוקא כיון דהדבר אינו שלו יחול ההקדש מיד בשעה שיהיה שלו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אמנם היכא שזה שלו, אז יש לחלק בין הקדש דמים להקדש גבוה, ובהקדש גבוה באמת לא יחול ההקדש, דל"א בהא כמסירתו להדיוט, וע"כ לא יהיג להו להקדיש הבהמה בערב שבת שתקדש בשבת, כי לא יחול ההקדש. ובלאו הכי יש להביא ראייה מהלל עצמו, דמדוע לא נהג להקדיש בהמתו בתנאי שיחול כשיגיע לביהמ"ק, ורק היה מקדיש דווקא בעת שהיה בביהמ"ק, ודו"ק.

בגמ', אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו'.

יג. ובטעם הדבר, כתב החיד"א זצ"ל (חומת אנך פרשת צו אות ה') "אמרו האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו, ודרך דרש ומוסר אפשר לומר טעם לזה דעל ידי הגאווה נעשה גופו כלי משוקץ ומוסרח, כמ"ש באגדה דאליהו ז"ל אמר לריב"ל דאדם דיש לו גאווה הוא סר"ח העודף מנבילה מוסרחת, ואם כן התורה צריכה להיות במקום נקי וטהור, וקי"ל דבמבואות המטונפות אסור להרהר בדברי תורה. ולכן מי שיש לו גאווה שהוא מוסרח יותר מנבילה חכמתו מסתלקת ממנו דהתורה צריכה מקום נקי וטהור, וזה רמז זאת תורת העולה פ"ל תורה עם גאווה כלומר החכם שעוסק בתורה ויש לו גאווה. אז היא העולה היא התורה עולה ומסתלקת ממנו והוא נשאר בגאותו".

הגבורת ארי (תענית ד.) הקשה, מהא דקאמר רב אשי שם בתענית דכל ת"ח שאינו קשה כברזל, והיינו שאינו כועס לש"ש, אינו ת"ח, ובסוגיין חזונו דחכמתו מסתלקת ממנו. וילפינן ממשנה רבינו, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו, וילפינן מאלישע, והרי משה ואלישע ודאי כעסו לשם שמים, ואף על פי כן משמע שלא עשו כהוגן. ומיישב, שדברי רב אשי בתענית היינו דווקא כשאי אפשר לנהוג באופן אחר, אלא רק על ידי כעס וזריקת מרה. אבל אם יכול לפעול באופן אחר, וכעס, אזי לא עשה כהוגן, עיי"ש.

והבן יהוידע שם בתענית מתרץ, כי מה שהגמרא אומרת "כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל", אין הכוונה לענין כעס, אלא לענין מה שאומרת הגמרא במסכת יומא (כ"ב:) "כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם". כי ראוי לתלמיד חכם להקפיד על בזיונו, שאין זה בזיון לו, אלא מבזים את התורה ואת השי"ת, אבל לא יכעס, כפי שנאמר "והסר כעס מלבך", ואם כועס באמת ולא רק שמקפיד מן השפה ולחוץ, אזי חכמתו מסתלקת ח"ו.

ובמנורת המאור (פרק ט"ו ד"ה בענין הכעס והחימה) אף שלא הקשה מתענית, אך מימרא דידן מברא, שהתלמיד חכם כועס בענינים אחרים, ולא בריתהא דאורייתא, דבהא אמרינן שחכמתו מסתלקת, עיי"ש. ולפי"ז צ"ל שמימרא דתענית מיירי בריתהא דאורייתא, שכועס על תלמידיו בעת השיעור.